

opravljajo res imenitno delo. Še naprej želimo Matični knjižnici Kamnik in vsem njenim sodelavcem veliko zadovoljnih udeležencev na pravljичnih potepanjih in veliko bralcev družinskega izletniškega vodnika *Kamniške pravljичne poti!*

Tilka Jamnik

MLADINSKI ROMAN O VERI

Siobhan Dowd: *Barjanski otrok*. Prev. in spr. beseda Tina Mahkota. Hlebce: Zala, 2014, 327 str.

Pripoved je spletena iz treh vzporednih tokov, ki se nam razkrivajo skozi razumevanje in občutenje osrednjega junaka Fergusa McCanna.

Prvi tok je Fergusov vsakdan v letu, ko je dopolnil 18 let. Živi v majhnem kraju z izmišljenim imenom Drumleash, nekje na tromeji irskih grofij Donegal, Leitrim in Fermanagh. Poleg mame gospodinje, očeta, ki je zaposlen v bližnji delavnici, in brezposelnega strica ima še mlajši sestri in starejšega brata, ki je kot pripadnik republikanske armade v tem času zaprt v zaporu HM Maze.¹ Pripravlja se na maturo in šoferski izpit ter sanja o študiju medicine v Aberdeenu na Škotskem. Je navdušen tekač. Čeprav doma ne trpijo pomanjkanja, se tudi njim pozna gospodarska kriza, zato si pomagajo z drobnimi iznajdljivostmi, kot je skrivno rezanje šote v hribih. Na enem od teh podvigov Fergus odkrije v šoto zakopano truplo deklice in s tem dogodkom se zgodba začne. Zaradi najdbe

barjanskega trupla pride v Drumleash arheologinja, ki se s hčero Coro nastani v Fergusovem domu. Kot najditelj Fergus z njima sodeluje in se v Coro zaljubi. To prelomno poletje zanj, za njegovo družino in deželo opravi maturo in ob kaosu, povezanim z njegovim bratom, opravi tudi zrelostni izpit, s katerim se poslovijo od otrošva.

Drugi tok dogodkov določata zgodovinski kraj in čas. Prizorišče pripovedi je namreč mejno območje med najsevernejšo grofijo Republike Irske Donegal² in Severno Irsko. To mejno območje je bilo vse od konca osamosvojitvene vojne in razdelitve Irske na Republiko Irsko in britansko Severno Irsko leta 1921 prizorišče ilegalnih prehodov ljudi, orožja in idej (največkrat v obliki »težav« ali »The Troubles«, kot imenujejo Angleži obdobje od 1969 do 1972). Čas dogajanja je uokvirjen v poletne mesece leta 1981, verjetno enega najbolj zaznamovanih let novejšje irske zgodovine, ko se je gladovna stavka irskih republikanskih borcev prevesila v svoj tragični vrh. Prva gladovna stavka zaprtih pripadnikov Začasne IRE (Irske republikanske armade) je bila v resnici že maja leta 1972, ko so z njo dosegli status vojnih ujetnikov. Toda leta 1976 je nova laburistična vlada ta privilegij odpravila in zapornike preselila v nov zapor, ki ga je postavila v opuščenem letalskem oporišču Long Kesh z imenom HM Prison Maze. Od takrat so zaprti pripadniki IRE na različne načine protestirali proti ukinitvi statusa vse do oktobra 1980, ko je sedem zapornikov začelo gladovno stavko. Po 53 dneh so stavko prekinili, ker so mislili, da je britanska vlada njihove zahteve sprejela. Ko je postalo jasno, da njihovih zahtev London ne bo izpolnil, je Bobby Sands,

¹ HM: Her Majesty (Njenega veličanstva).

² V grbu grofije Donegal je napis v latinščini: Mutuam habeatis caritatem (Have love for one another / Ljubite drug drugega).

vodja zaprtih članov Začasne IRA, 1. marca 1981 začel novo gladovno stavko, ki je trajala do 3. oktobra 1981. Stavko je organiziral kot strateško stopnjevanje pritiska tako, da se je vsak teden stavki pridružil po en zapornik. 9. aprila je na nadomestnih parlamentarnih volitvah za poslanca spodnjega doma iz volilnega okraja Fermanagh-South Tyrone zmagal zapornik Bobby Sands kot kandidat liste Anti H-blok (po zaporniškem bloku H), republikanske politične stranke Sinn Fein. Kljub veliki pozornosti medijev britanska vlada ni popustila in Bobby Sands je 5. maja umrl.

V dveh tednih po njegovem pogrebu so umrli še trije stavgajoči. V juniju in juliju so se na pobudo irske Komisije za pravičnost in mir začela pogajanja, ki pa umiranja stradajočih niso ustavila in tako je 20. avgusta umrl že deseti prostovoljec gladovne stavke. V času pogajanj so za nekatere stavgajoče, ki so bili že v nezavesti, njihovi svojci prevzeli odločitve o prekinitvi stavke. Do 6. septembra so z zdravniško pomočjo iz stavke izločili 6 stavgajočih. V 217 dneh stavke je umrlo deset stavgajočih: sedem članov začasne armade IRA in trije iz Irske Narodnoosvobodilne vojske (INLA). V teh sedmih mesecih pa je bilo izven zopora v sektaškem nasilju ubitih 61 ljudi.³

Tretji tok je določen z istim zemljepisnim območjem, to je z neskončnimi barji gričevnatega Donegala, a časovno pomaknjen skoraj 2000 let nazaj, v čas okoli leta 80 našega štetja. V ta čas druge polovice železne dobe nas preseli najdba

trupla v obmejnem šotišču, enega od številnih v vrsti t. i. *bog bodies* ali *bog people* (Barjanci, Močvirniki), kot jih v svoji knjigi o ohranjenih truplih iz železne dobe (1965) imenuje danski arheolog Peter Vilhelm Glob.⁴ Angleška beseda *the bog* izhaja iz irščine oz. škotske gelščine in pomeni mehka, močvirna tla. Naravno mumificirana trupla so našli že v 18. stoletju (1747 v Angliji), večino pa v 20. stoletju, najdišča pa se razprostirajo od Irske, osrednje Anglije, Nizozemske, Danske ter Nemčije.⁵ Zanimivo je, da je eno od najdb, moški par iz Nizozemske (*»Weerdinge couple«*, okoli 100 pr. n. št.–50 n. št., najden 1904) skupaj z navedbo rimskega pisca Tacida v *Germanii* izrabil nacistični ideolog Heinrich Himmler za dokaz o upravičenosti kaznovanja homoseksualcev.⁶ Danes velja teorija P. V. Globa, da so železnodobna trupla po večini obredne žrtve, ki so jih takratne skupnosti žrtvovale ob hudih stiskah ali pomembnih odločitvah.⁷ Take značilne znake (zapestnica, zanka okoli vratu, negovani nohti in poslednji obrok) je imela tudi deklica, ki jo je pri rezanju šote po naključju našel Fergus in ji kasneje dal ime Mel.

Roman o veri

Roman je razdeljen na tri poglavja: Prva svetloba, Drugi pogled in Boj ali beg. In vsa tri poglavja so usodno povezana z vero. Čeprav roman neposredno ne govori o kaki veroizpovedi, verski skupnosti ali

³ Povzeto po BBC History (http://www.bbc.co.uk/history/events/republican_hunger_strikes_maze), 1981 Irish hunger strike (https://en.wikipedia.org/wiki/1981_Irish_hunger_strike) in Bobby Sands and the 1981 Hunger Strike Documentary (<https://www.youtube.com/watch?v=I0chC9ziby0>).

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Glob.

⁵ Primer: List of bog bodies, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_bog_bodies.

⁶ Primer: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/homosexuality1.html>.

⁷ Eamon P. Kelly: Irish Iron Age Bog Bodies, predavanje, 1/10/2012 <http://www.screencast.com/t/YOLcozoRj94>.

verskem sistemu, je avtorica v pokrajino in dogodke namenoma posejala tiste vsakdanjosti, geste, besede, misli, ki bralca nevsiljivo opozarjajo na dejstvo, da je vera eden od usodnih pogonov kolesja, ki tiktaka minute in ure tega romana. Tudi mladi bralec v pripovedi zlahka prepozna stvari iz svojega okolja; nekatere pač so in so enostavne, nekatere pozna, pa so mu nerazumljive ali celo neprijetne. Z nekaterimi bo obračunal med branjem, nekatera sporočila bodo prišla za njim, ko bo že pozabil na zgodbo. Avtorica verjame, da je zgodba potrebna in da bo svet zaradi zgodbe boljši. Ker se tega dokazati ne da, ostane vera. Vera kot ena od treh človekovih kreposti.

Nekaj postankov vere, ki se razkrivajo v romanu:

- vsak v kaj verjame (srečo, bogastvo, uspeh, vrlino, človeka, smisel ...)
- nekateri svojo vero ščitijo s pravili
- nekatera pravila postanejo drugemu človeku sovražna
- kaj narediti z ostanki človekovih verovanj: jih porušiti, razbiti, jim služiti ...
- je vera človekova krepost oz. vrednota; jo je potrebno gojiti ali opustiti?
- kaj v resnici pomenijo pojmi *domovina, zvestoba, junak, domoljubje, korenine, državni simboli, razvoj, napredek* ...

Prva svetloba

Ko se pred svitom Fergus odpravi s stricem v hribe po šoto, morata med potjo preveriti položaj na zemljevidu. Območje, po katerem se peljeta, deli nevidna ločnica med dvema Irskama, katoliško in protestantsko, in človek nikoli ne ve,

kje stopi na napačno stran. Ne glede na prepričanje, je njuno gibanje in razmišljanje močno povezano z vsem, kar so stoletja nabrala in zgostila na to območje v imenu ali zgolj pod krinko vere. »Toda nekega dne, nekega dne ...« mrmra stric Tally (str. 11) ... bo tudi ta stričeva sanjska prihodnost povezana z dejanji njune sedanjosti. S to usodno povezanostjo preteklosti in sedanjosti je zaznamovano vse v tem romanu.

Na strani 20 se prvič pojavi glas barske deklince, ki ga lahko razumemo kot Fergusovo živo domišljijo, intenzivno empatijo do najdbe, ki je brez dvoma pretresla njegovo običajno doživljanje sveta in razumevanje življenja. Lahko pa glasove deklice beremo kot stranske odbleske nekega časa, ki zaradi največkrat nezavednih kulturnih povezav kot vzporedna prisposoda spremljajo sedanjost. Na tej strani deklica predstavi svojo družino in svoje preprosto življenje. Med zadolžitvami je tudi pometanje hiše. V Bretaniji so hišo smele pometati samo nedolžne roke, da so mrtvi v hiši lažje dihali (str. 20), in to čez dan, da ponoči ne bi ranili sprehajajočih duš.⁸

Izjemno prepričljivo pisateljica opiše atmosfero, ki v jutranjem siju plane na dan, ko Fergus odkrije truplo; takoj se sproži nekakšen refleks spoštovanja do človeškega telesa, čeprav mrtvega (ali prav zato), in kasneje še do častitljivega kljubovanja, s katerim se je po 2000 letih izvilo iz šote. Najdena deklica s svojo pojavo ustavi delo velikega bagra, zbere pristojne organe z obeh strani sprte meje ter strokovnjake iz Anglije in Irske. Pride jo pogledat skoraj ves Drumleash. Nekateri vidijo v deklici, za katero v vzporedni zgodbi njen oče pravi, da je *otrok, ki ga je čas pozabil* (str. 20), zgolj arheološko znamenitost, ki bo odslej

⁸ Primer: Chevalier: *Slovar simbolov*, 1995. Zanimivo je, kako so se mnoga varnostna, zdravstvena, higienska in druga opozorila tekom stoletij spremenila v obredna pravila in si tako zagotovila trajnost tudi med najmanj izobraženimi ljudmi.

času kljubovala v kakem muzeju, drugi, kot npr. Fergus, pa čutijo do nje nekakšno etično kulturno vez, povezanost s sebi enako vrsto živečega bitja. Kasneje Fergus od strokovnjakov izve, da je bila deklica po nekaterih znakih verjetno obredno žrtvovana. Komu, je težko reči: lahko boginji zemlje in rodovitnosti Nerthus (str. 147), ki pripada germanski mitologiji, lahko tudi močvirju samemu. Kelti so namreč močvirje razumeli kot manifestacijo moči neba, kot duhovno središče.⁹ V irski tradiciji je zemlja božanstvo, ki hrani človeka, s pridelki pa je tesno povezan bog Lugh (keltski Lugus, rimski Merkur; po izpeljanki je imenovanih mnogo mest v Evropi, kot Louth (Irsk), Lyon, Loudon, Laon (Francija); Leyden (Nizozemska), Lugo (Španija), Liegnitz (Nemčija), Legnice (Poljska). Po njem se imenuje tudi praznik žetve *Lughnasa*. Vsebina praznika predstavlja spretnega Lugh, ki ukrade bogu Crom Dubh pridelek in ga razdeli ljudem. Tako predstavlja Lugh osnovno načelo vladanja v irski tradiciji in poroka za dobro letino.¹⁰ Ker nekateri prizori na srebrnem kotličku iz Gundestrupa (Nizozemska)¹¹ kažejo, kako Lugh sprejema človeka kot žrtev, profesor Glob meni, da so mnoga železnodobna trupla iz šotišč v resnici obredne žrtve. Ob izjemnih preizkušnjah (lakota, bolezen, druge ogroženosti) so klanski voditelji ali vladarji darovali bogovom najdragocenejše – svojega otroka.¹² Na to posredno namiguje tudi problem lakote, v katerem se znajde družina najdene deklice Mel

(str. 67–68). Tudi ona je žrtvovana oz. se žrtvuje za svoje, da bi preživel, da bi živeli (str. 235). V nekaterih podrobnostih so postaje njenega odhoda pretresljivo podobne dogajanju v zaporu HM Maze, npr.: dekličin oče, ki ne more odplačati dolga, ne da bi ogrozil življenja družine, v znak nepravilne zahteve terjalcev pogrne svoj plašč čez svoj prag (str. 160), kot so zaporniki odklanjali zaporniško obleko, ki jih je enačila s kriminalci.¹³

Drugi pogled

Drugo poglavje se začne z vprašanjem pravičnosti. Najprej dvom o enostavnosti presoje, kaj je pravično, izrazi deklica Mel. Je pravično, da ne vrneš dolga, ker ga ne moreš? Je pravično, da lovimo divje živali in jih jemo? (str. 109). V naslednjih dneh Fergusa zasujejo dogodki, ki od njega zahtevajo premislek o prepričanem. Navidez absurdna vprašanja, kot so zastavljena zgoraj, njega in njegove bližnje zagrnejo v »vpletenost«: »Tudi oni sta vpleteni v vojno. Mi vsi smo v vojni.« (str. 117), prepričuje prijatelj Fergusa, ki noče sodelovati v akcijah republikancev, ker noče biti vpleten v pobijanje nedolžnih, kot sta npr. njegovi sestri. Zaradi grozeče možnosti, da se bo brat izstradal, in zaradi obljub, da bodo vplivni v IRI skušali gladovno stavko ustaviti, sprejme skrivno nalogo pretihotapiti neznano vsebino čez mejo. Kako najti pravično rešitev med svojo voljo in voljo dogodkov? Ko z mammo obiščeta

⁹ Primer prav tam. Ob tem lahko omenimo mite in legende iz Glastonburyja ter njegov vsakoletni festival, ki je največji glasbeni festival na svetu, povezan z uživanjem v blatu (en.wikipedia.org/wiki/Glastonbury_Festival).

¹⁰ Primer: Eamon P. Kelly: Irish Iron Age Bog Bodies, predavanje, 1/10/2012 (<http://www.screen-cast.com/t/YOLcozoRJP94>).

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Gundestrup_cauldron.

¹² Primer: Eamon P. Kelly: Irish Iron Age Bog Bodies, predavanje, 1/10/2012 (<http://www.screen-cast.com/t/YOLcozoRJP94>).

¹³ Primer: http://www.bbc.co.uk/history/events/republican_hunger_strikes_maze.

brata v zaporu, dojame, kako resnično drugačna pogleda imata na isto pesem Johna Lennona, ki je za brata vendarle edini, ki se lahko v tem času primerja z Jezusom (str. 86): »I don't wanna be a soldier Mama. I don't wanna die.« Za Fergusa je to poet ljubezni in življenja, ne smrti in mučeništva, za njegovega brata pa pacifist, katerega luksuz ni za republikanske borce (str. 89). Kako gledajo na vse to njegovi najbližji? Cora in njena mama v glavnem ne razumeta, kaj se dogaja v tem delu sveta. Njegovi prijatelji so še vedno otroci, ki se radi igrajo nevarne igrice, njegov skrivnostno izmikajoči se stric, ki deklarativno noče biti vpleten, in naposled oče in mama, ki imata podobno mnenje o le redkih stvarih, zagotovo pa ne o gladovni stavki. Mama je v družini edina verna, vendar ob nedeljah gredo v Drumleashu razen strica vsi k maši (str. 72). Pri maši molijo za zapornike in vsi vedo, da duhovnik s tem misli na dva fanta iz Drumleasha, in Fergus ve, da je eden od njiju njegov brat. Ve, da njegova mama veliko premoli za rešitev sina, čeprav je sam prepričan, da ga to ne bo rešilo. »Molitev zmeraj pomaga, Fergus. Zmeraj«. »in Fergus ve, da to pomeni upanje (str. 142). S tem upanjem se mama poveže z duhovnikom, ki deluje v zaporu HM Maze. Fergus pa napiše pismo predsednici britanske vlade Margaret Thatcher, v katerem jo prosi za upanje. »V tej stavki ni zmagovalcev, ampak so sami poraženci. Moj brat bo izgubil ..., jaz bom izgubil ..., mi bomo izgubili ..., Vi boste izgubili ... Tudi upanje bomo izgubili ... Mar res ni drugega izhoda?« (str. 120). Toda pisma ne odpošlje. Njegova nedolžnost otroka razpada. Ve, da se za prijaznim pozdravom na koncu pisma skriva »vpleteni«, on, ki ilegalno prenaša pošiljke za IRO, ker

mu grozijo, da bo v nasprotnem primeru likvidirana »legitimna tarča«,¹⁴ mejni stražar, s katerim sta se spoprijateljila.

Boj ali beg

Tretji del knjige se začne s pogrebom prvega od stavkajočih iz Drumleasha. »Ti boš naslednji,« misli Fergus na svojega brata, medtem ko ga duši žalobna molitev pogrebcev (str. 202). Dogodki po pogrebu Fergusov svet premaknejo kot plaz, ki se sproži na razmočenem hribu, v katerem vse trdno naenkrat izgubi svoje nevidne temelje in se nezadržno odpravi v neznano. Boj ali beg na plažečem pobočju? Še zadnjič mora pretihotapiti pošiljko in medtem ko teče proti stražarnici, ve, da je sesut ves smisel tega početja. Nepravičnost vpletenosti ga postavi pred odločitev, da stražarju prijatelju vse prizna. Skupaj pregledata pošiljko in odkrijeta bedasto prevaro: Fergus je nevede pomagal tihotapiti kondome in ne kako nevarno stvar za borce IRE (str. 239–247). Pri osmih letih je Fergus po naključju zasačil očeta, ki se je šel božička. Takrat je zaključil: če božiček ne obstaja, tudi Bog ne obstaja (str. 72). Kaj od načel IRE zares obstaja? Občutil je bes zaradi trika in hkrati olajšanje, osvobojenost, kot takrat, ko mu je bilo 8 let. Kmalu zatem jim iz zapora sporočijo, da je brat padel v komo. Medtem ko Fergus izve, da Cora odhaja k očetu v Ameriko, se njegova mama oklene tanke bilke upanja, ki bi omogočila vrnitev njenega sina: družina bi se lahko odločila, da ga z zdravniško pomočjo izločijo iz stavke. Oče s teološko izjavo temu odločno nasprotuje: »Ne moremo se igrati boga.« (str. 277). Vname se spopad mame »medvedke z mladičem« in očeta, »načelom

¹⁴ Začasna IRA je po letu 1969 razglasila britansko vojsko, policijske enote in vse, ki so z njimi sodelovali na Severnem Irskem, za legitimne tarče in s tem opravičila njihove likvidacije.

zvestega Abrahama«. Fergus se v tem razkolu pridruži mami, ne sentimentalno kot otrok, ampak z razlogom kot bojevnik. Očetu reče: »Lahko, da je to greh, če bomo posredovali v zvezi z mojim bratom, oče. Ampak dosti hujši greh bo, če ne bomo.« (str. 287). Očetova trdnjava načelnosti popusti, pokliče zdravnika in mu sporoči svoj pristanek, da začnejo njegovega sina oživljati z umetno hrano. Toda plaz se še ne ustavi. Fergus se poslovi od Core, posloviti pa se mora tudi od prijatelja stražarja, ki ga zadene eksplozija podtaknjene bombe, in od strica, ki ga policija odkrije kot ilegalnega izdelovalca eksploziva za IRO in ga ob aretaciji ustrela.

Ampak Fergus je zdaj borec, borec za svoje življenje. Maturo je uspešno opravil, odhaja na študij medicine.¹⁵ Med prtljago ima obraz barjanske deklince Mel, ki mu ga je narisala Cora. S seboj nosi vse prijavnosti družine, zaradi katerih se bo še vračal domov. »Se vidimo za božič«, zakliče mami ob slovesu. Ko je že na trajektu, vidi mamo, ki mu maha in nekaj kliče, verjetno kaj takega, s čimer želi zavezati trakove preteklosti in prihodnosti: »Samo, da boš pridno študiral ... in da ne boš pozabil iti k maši.« (str. 313)

Viri

BBC History. http://www.bbc.co.uk/history/events/republican_hunger_strikes_maze

Bobby Sands and the 1981 Hunger Strike Documentary. <https://www.youtube.com/watch?v=I0chC9ziby0>

Chevalier, Jean: *Slovar simbolov*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995

Glastonbury festival. en.wikipedia.org/wiki/Glastonbury_Festival

Glob, Peter. https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Glob

Gundestrup cauldron. https://en.wikipedia.org/wiki/Gundestrup_cauldron

Himmler Speech on the »Question of Homosexuality«(February 18, 1937). <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/homosexuality1.html>

Irish diaspora. https://en.wikipedia.org/wiki/Irish_diaspora

Irish hunger strike. https://en.wikipedia.org/wiki/1981_Irish_hunger_strike

Kelly, Eamon P.: Irish Iron Age Bog Bodies, predavanje, 1.10.2012. <http://www.screencast.com/t/YOLcozoRJp94>

List of bog bodies. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_bog_bodies

Mitologija: ilustrirana enciklopedija. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988

Vojko Zadavec

ČUDODELNI ISKALEC VODE

Jan Ormerod, Čudodelni iskalec vode.

Prevod: Barbara Majcenovič Kline. Založba Skrivnost, 2014

Ko nastopi obdobje suše, ki prizade ne Davidovo družino, njihove živali in poljščine, se deček odloči, da bo nadaljeval dedkovo pot iskalca vode. Kljub norčevanju sester in materinemu skepticizmu David ne odneha, ampak se z vztrajnostjo in optimizmom loti iskanja vode, da bi pomagal svojim najbližjim. Z uporabo tehnike bajalištva, o kateri mu je pripovedoval oče, neumorno išče vir dragocene tekočine in na koncu se njegov trud poplača.

Knjiga *Čudodelni iskalec vode* večkrat nagrajene avstralske pisateljice in ilustratorke Jan Ormerod je preprosta in

¹⁵ Danes živi izven matičnega otoka okoli 80 milijonov Ircev, med leti 1840 in 1890 je odšlo v tujino 40 % na Irskem rojenih ljudi. Vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Irish_diaspora.